

НАСТАВА ПО МОДЕРНАТА ИСТОРИЈА НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
Алтернативни наставни материјали

Нациите и државите во Југоисточна Европа

Издавачи: Фондација институт отворено општество Македонија, Скопје и Центар за демократија и помирување во Југоисточна Европа, Солун
За издавачите: Владимир Милчин и Ненад Шебек
Уредничка на македонското издание: Ирена Стефоска
Наслов на оригиналот: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Workbook 2, Nations and States in Southeast Europe, Thessaloniki 2005.

Превод од англиски: Огнен Чемерски
Лектура: Елка Јачева-Улчар
Коректура: Маја Бојаџиевска
Подготовка и печат: "Bato&Divajn"
Тираж: 1500

CDRSEE Rapporteur to the Board for the Joint History Project: Costa Carras
Executive Director: Nenad Šebek
Director of Programmes: Corinna Noack-Aetopoulos
Project Co-ordinators: George Georgoudis and Biljana Meškowska

Центарот за демократија и помирување во Југоисточна Европа и Фондацијата институт отворено општество Македонија би сакале да ја искажат својата благодарност до Европската унија затоа што преку Европската агенција за реконструкција финасиски го помогна преводот и печатењето на оваа книга.

Изданието е финансиски поддржано и од:

Фондација институт отворено општество Македонија

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN SOCIETY ИНСТИТУТ
SOCIETY ОТВОРЕНО
INSTITUTE ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

Copyright: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (CDRSEE)
Krispou 9, Ano Poli, 54634 Thessaloniki, Greece
Tel.: +30 2310 960820-1, fax: +30 2310 960822
Email: info@cdsee.org, web: www.cdsee.org

ISBN: 978-9989-185-42-7

НАСТАВА ПО МОДЕРНАТА ИСТОРИЈА НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
А л т е р н а т и в н и н а с т а в н и м а т е р и ј а л и

ИСТОРИСКА ЧИТАНКА 2

Нациите и државите во Југоисточна Европа

Приредила: МИРЕЛА - ЛУМИНИЦА МУРГЕСКУ

Уредничка на серијата: ХРИСТИНА КУЛУРИ

Уредничка на македонското издание на серијата: ИРЕНА СТЕФОСКА

Скопје 2007

Увод	13
Хронологија.....	17
Карта 1: Појавата на модерните Балкански држави 1804-1862	25
ПРВО ПОГЛАВЈЕ: Создавањето на националните држави: целите наспроти успехите	26
I-1. Односите меѓу Грција и Европа според Јосиф Месиодакс (1761).....	27
I-2. Историските темели на бугарската нација, како што ги претставил Пајсиј Хиландарски (1762).....	28
I-3. Евгениј Вулгарис се залага за грчка држава (околу 1770)	28
I-4. Димитриј Катарцис објаснува зошто Грците се нација иако немаат држава (1783).....	29
I-5. Романска петиција за национална еднаквост во Трансилванија – <i>Supplex Libellus Valachorum</i> (1791).....	29
I-6. Османлиски проглас за Француската револуција (1798)	30
I-7. Влијанието на Француската револуција врз учените од Југоисточна Европа – <i>Воена поема</i> од Адамантиј Кораис (1800).....	31
I-8. Прогласот на Александар Ипсилантис, <i>Борба за верата и за татковината</i> (1821).....	32
I-9. Конзервативните барања на босанските спахии (1826)	32
I-10. Гилхански хатишериф (1839).....	33
I-11. Излагањето на Јон Кодру-Драгушану во корист на националната држава (1844).....	34
I-12. Планот на Илија Гарашанин за создавање на српско-словенско Царство (1844).....	34
I-13. Националните барања во револуциите од 1848	35
А. Словенечките барања	35
Б. Барањата на народот усвоени од Хрватското национално собрание во Загреб	36
В. Националната петиција што ја усвоило Романското народно собрание во Блаж, Трансилванија.....	36
I-14. Незадоволството на босанските христијани од османлиската власт, изложено од францускиот калуѓер Иван Фрањо Јукиќ (1850).....	37
I-15. Османлиски империјален декрет со кој се воспоставува еднаквост меѓу поданиците, без разлика на нивната вера (1856).....	37
I-16. Спротивставени мислења околу планот да се основа двојна бугарско-османлиска држава (1867).....	38
А. Претставка од Тајниот централен бугарски комитет до султанот Абдул Азиз	38
Б. Реакцијата на Фуад-паша, како што ја опишал Христо Стамболски во своите мемоари.....	39
I-17. Проект за обединување на Бугарите и Србите во едно Јужнословенско царство под власт на српскиот кнез Михајло Обреновиќ (1867)	40
I-18. Руски извештај за плановите да се создаде единствена Романско-бугарска држава (1867).....	41
I-19. Едно мислење од XIX век за врската меѓу политичката слобода и нацијата – уводник објавен од страна на Љубен Каравелов во весникот <i>Свобода</i> (ноември 1869).....	41
I-20. Ферманот со кој се создава Бугарската егзархија (1870).....	42

сл. 1	Словенија: движењето Табор (1869)	43
I-21.	Резултатите од плебисцитот за црковната приврзаност во Скопската и во Охридската епископија (1874)	42
I-22.	Христо Ботев за потребата Бугарите да се борат за национална слобода (1875)	43
I-23.	Политичката програма на Бугарското централно добротворно друштво (Букурешт, ноември 1876)	44
I-24.	Албанска песна напишана во времето на Берлинскиот конгрес (1878)	44
I-25.	Берлинскиот мировен договор (1878)	44
Карта 2:	Берлинскиот Балкан, Јули 1878	47
сл. 2	Грција меѓу Турција и Европа. Карикатура од весникот Аристофан (1882)	48
I-26.	Албански аргумент за посебна албанска држава (1886)	49
I-27.	Мемоарите на Иван Хаџи Николов за разговорите во 1892 што воделе до основањето на Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО) (1893)	49
I-28.	Декларација на Внатрешната македонско - одринска револуционерна организација (ВМОРО) со кој се информираат Големите сили за одлуката да се крене вооружено востание (1903)	50
I-29.	Ставот на Крсте Мисирков за потребата да се изнајдат политички решенија за македонското прашање во рамките на Османлиската Империја (1903)	51
I-30.	Планот на Аурел Ц. Поповици за преустројување на Австро-Унгарија како федеративна држава наречена „Соединети Држави на Велика Австрија“ (1906)	52
I-31.	Маките на Албанците во стремежот да добијат своја национална држава, според британскиот амбасадор во Османлиската Империја (1912)	53
сл. 3	Прогласувањето на албанската независност во Валона (1912) – тогашна гравура	53
I-32.	Говорот на Кемал-паша во Дамаск за односите меѓу Турците и Арапите (1913)	54
I-33.	Проектот на Димитрија Чуповски да се создаде Балканска Федеративна Демократска Република (Санкт Петербург, 1917)	54
I-34.	Крфската декларација (1917) за начелата на Унијата на Србите, Хрватите и Словенците	55
I-35.	Говорот со 14 точки на претседателот Вудро Вилсон (1918) – точките што се однесуваат на Југоисточна Европа	56
I-36.	Резолуција на националното собрание на Алба Јулија, одлука за обединување на Трансилванија со Романија (1918)	57
I-37.	Излагањето на Јулиу Маниу на Романското национално собрание во Алба Јулија (1918)	58
I-38.	Предлог за организирање македонска држава со кантонална управа според моделот на Швајцарија (1919)	59
Карта 3:	Југоисточна Европа по Версај и Лозана, 1923	60
I-39.	Циришката спогодба за Кипар меѓу Грција и Турција (1959)	61
I-40.	Фрањо Туѓман зборува за правото на секоја нација да има своја држава (1982)	62
Карта 4:	Европа по Првата светска војна	64

ВТОРО ПОГЛАВЈЕ: Организирање на националната држава..... 65

IIa. Општите аспекти на државното уредување..... 65

II-1.	Нацрт-уставот што го изготвил Ригас Велестинлис (1797)	65
II-2.	Говорот на Божа Грујевиќ на Првото заседание на Српскиот совет (1805)	66
II-3.	Писмо од Вук Караџиќ до кнезот Милош Обреновиќ (1832)	67
II-4.	Српскиот устав од 1835 – структурата на власта	68

II-5.	Романскиот устав од 1866 – општи одредби	68
II-6.	Британскиот амбасадор во Цариград за османлиските ставови кон Уставот (1876).....	69
II-7.	Османлискиот устав од 1876	70
II-8.	Говорот на кнезот Никола по повод прогласувањето на Уставот на Црна Гора (1905).....	71
II-9.	Младотурскиот проглас (1908).....	72
Таб. 1:	Уставите на државите од Југоисточна Европа.....	74
Таб. 2:	Воведувањето на општото право на глас во Југоисточна Европа.....	74
сл. 4	Плоштадот на Уставот во Атина (1883).....	75
IIб. Државјанство		75
II-10.	Дефиницијата за државјанство во грчкиот Устав од Епидаур (1822).....	75
II-11.	Дефиницијата за државјанството во грчкиот Устав од Трезен (1827)	76
II-12.	Дефиниција за државјанството во српскиот Устав од 1835.....	76
II-13.	Законикот на Данило I, кнезот на Црна Гора и Брда (1855)	77
II-14.	Рedefинирање на државјанството во член 7 од романскиот Устав (1879).....	77
II-15.	Спогодбата за малцинствата што ја потпишале сојузничките и придружените сили со Романија (1919).....	78
II-16.	Рedefинирање на државјанство во романскиот Устав од 1923 година	80
IIв. Нациите и црквите		81
II-17.	Цариградската патријаршија го осудува обичајот на децата да им се даваат старогрчки имиња наместо христијански (1819).....	81
II-18.	Спротивни мислења за прогласување автономија на грчката црква наспроти Вселенската Цариградска патријаршија (1833).....	81
	А. Мислењето на еден приврзаник – Теоклет Фармакидес.....	81
	Б. Мислењето на еден противник – Константин Икономос.....	81
II-19.	Указ за воспоставување Синодска власт на Православната црква во Романија (1864)	82
II-20.	Забелешките на францускиот новинар Шарл Иријарте за визијата на православните и католичките свештеници за односот меѓу верата и нацијата во Босна (1875-1876).....	82
II-21.	Бугарскиот устав од 1879 за положбата на Бугарската православна црква	83
II-22.	Ставот на Никола Пашиќ за односот меѓу српската нација и православната црква (1890).....	83
IIг. Инфраструктурата на националната држава.....		84
II-23.	Важноста на индустрискиот развој за малите народи – грчки став (1841).....	84
сл. 5	Пара на која е прикажан односот меѓу економските аспекти на земјата со националните претстави – првата банкнота од 500 драхми што ја издала Народната банка на Грција (1841).....	84
II-24.	Улогата на железниците во јакнењето на националната држава – романски став (1870).....	85
II-25.	Мислењето на бугарскиот кнез Александар Батенберг (1879-1886) за важноста на железницата (1879-1881).....	85
II-26.	Опис на бугарската железница од крајот на XIX век.....	85
II-27.	Бугарски закон за мерите (1889)	86

сл. 6	Новите технологии и националните симболи – плакат со реклама за машина за шиене (Грција, крајот на XIX век).....	87
IIд. Градење нација		87
II-28.	Иван Кукуљевиќ ја осудува слабата употреба на хрватскиот јазик (1843).....	87
II-29.	Важноста на јазикот за националното идентификување – словенечки став (1861).....	88
II-30.	Важноста на јазикот за романскиот идентитет, образложена од Титу Мајореску (1866).....	88
II-31.	Петиција од хрватскиот Сабор до императорот Фрањо Јосиф за основање на Југословенска академија на науките и уметностите (1867).....	89
сл. 7	Националниот театар во Букурешт – разгледница (околу 1890).....	89
II-32.	Важноста на јазикот и книжевноста во развојот на нациите – исказ од статутите на Друштвото за објавување на албанска книжевност (1879).....	89
II-33.	Меморандум на македонските студенти во Санкт Петербург за македонскиот литературен јазик (1902).....	90
II-34.	Планови за зајакнување на романските национални чувства во Трансилванија – писмо од д-р И. Ц. Драгеску до Емилија Рациу (1874).....	90
II-35.	План за устројување на албанското национално движење – писмо од новинарот Фаик Коница до баронот Голуховски (Брисел, 1897).....	91
сл. 8	Деца во историски костими (Грција, околу 1875).....	92
II-36.	Упатства за подучување историја во Грција (1881).....	92
II-37.	Обидот да се воспостави национален спорт во Романија (1898).....	92
сл. 9	Диплома од спортско натпреварување за средношколци во организација на списанието „Газета спортулор“ [Gazeta Sportulor] – (Романија меѓу двете војни).....	93
II-38.	Албанскиот крал Зогу I за улогата што ја има задолжителното служење војска во изградбата на нацијата (1928).....	93
сл. 10	Романче во војничка униформа (1916).....	94
II-39.	Целите на турското образование, онака како што ги дефинирал Зија Гокалп (1914).....	94
II-40.	Противник ја критикува политиката на Ататурк за јазикот и историјата (приватен дневник, 1932).....	95
II-41.	Мемоарите на Махмуд Есад Бозкурт за националистичката суштина на „Ататурковата револуција“.....	95
ТРЕТО ПОГЛАВЈЕ: Национални идеологии		97
IIIа. Што е нација?		97
III-1.	Правата и должностите на романската нација според поетот и политичар Димитрие Болинтинану (1869).....	97
III-2.	Српски учебник за основните одлики на нациите (1870).....	98
III-3.	Дефиницијата на Зија Гокалп за нацијата (1923).....	99
III-4.	Варијации во дефиницијата на Мустафа Кемал-паша за нацијата.....	99
	А. Нагласување на верата за време на војна (1920).....	99
	Б. Се додава културата (1922).....	99
	В. Се нагласува единството (1924).....	99
	Г. Обопштување и поедноставување (1929).....	100
IIIб. Самоопределување		100
III-5.	Да се биде Бугарин – песна Јас сум Бугарче од Иван Вазов (1917).....	100

сл. 11	Националното самоопределување низ слики – словенечка разгледница (од почетокот на XX век).....	101
III-6.	Да се биде Албанец – мислењето на Пашко Васа (1879).....	101
сл. 12	Националното самоопределување низ слики – романска разгледница (од почетокот на XX век).....	101
III-7.	Да се биде Турчин – ставот на д-р Риза Нур (1932).....	102
III-8.	Да се биде Словенец – Димитриј Рупел за карактерот на Словенците (1987).....	102
III-9.	Ненационалното самоопределување на романските селани – спомени на Георге Јонеску-Гион (1889).....	102
III-10.	Ненационалното самоопределување во Македонија – искуството на Н. Х. Брејлсфорд (1905).....	103
сл. 13	Павилјонот на Босна и Херцеговина на Меѓународната изложба во Париз (1900).....	104
IIIв. Национални симболи		104
III-11.	Ригас Велестинлис – опис на знамето и симболите на Грчката република што ја замислува (1797).....	104
сл. 14	Знамето на грчкиот остров Псара во Војната за независност, на кое стои слоганот „Слобода или смрт“ со крстот и симболите на тајното здружение „Филики етерија“.....	105
сл. 15	Романското знаме на Букурешката градска гарда, со натписот „Единството создава сила“ (1867).....	106
сл. 16	Знамето и грбот на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците/Кралството Југославија (од 1929).....	106
III-12.	Значењето на албанското знаме, образложено во беседата на епископот Фан Стилијан Ноли на погребот на Фаик Коница (1942).....	106
сл. 17	Денешните знамиња на државите од Југоисточна Европа.....	107
III-13.	Национални химни.....	107
	А. Грчката национална химна (1823).....	107
	Б. Хрватската национална химна (1835).....	108
	В. Албанската национална химна (1912).....	108
сл. 18	Еволуцијата на бугарскиот грб (од 1741 до денес).....	109
сл. 19	Српскиот грб што го осмислил Павао Ритер Витезовиќ (1701).....	109
сл. 20	Грбот на Кралството Србија (1880-тите).....	109
сл. 21	Грбот на Црна Гора.....	110
сл. 22	Монархијата и државата – романска разгледница со кралот Карол I (1866-1914).....	110
III-14.	Обидот да се воспостави национална носија во Грција (1843).....	110
сл. 23	Српска селанка во народна носија (1865).....	110
Таб. 3	Главните национални празници во државите од Југоисточна Европа.....	111
IIIг. Национални митологии		112
сл. 24	Ликовни претставувања на нацијата.....	112
	А. Ослободената Бугарија – литографија од Георги Данчов (1879).....	112
	Б. Француски разгледници на кои се прикажани Србија и Црна Гора (1917).....	113
III-15.	Историските корени на македонската нација – Ѓорѓија Пулевски, <i>За Македонците</i> (1879).....	113
сл. 25	Историските јунаци како модели за сегашноста.....	114
	А. Леонида, кралот на античка Спарта, им објавува на Персијците дека не се предава: „Μολὼν Λαβέ“ („Дојдете и земете сами“) – слика од грчки учебник (1901)..	114

	Б. Смртта на Васа Чарапиќ при заземањето на белградската тврдина во 1806 – слика од Анастас Јовановиќ (1817-1899).....	114
III-16.	Спомените на д-р Риза Нур за влијанието на епските народни приказни	114
сл. 26	Симболичното прикажување на политичките настани	115
	А. Востанието на Црногорците – слика од Ѓура Јакшиќ (1832-1878).....	115
	Б. Обединета Бугарија – слика од Николај Павлович (1885).....	115
III-17.	Романски закон за чествување на жената херој од војната, Екатерина Теодороиу (1921).....	116
сл. 27	Романски плакат за 70-годишнината од современата државност (1929).....	117
сл. 28	Хрватска поштенска марка со ликот на прочуениот кошаркар Дражен Петровиќ (1994).....	117
III-18.	Историските корени на албанскиот грб според денешен историчар (2000).....	118
III-19.	Сеќавање на Хусеин-капетан Градашчевиќ во Босна - приказ од Википедија, слободна енциклопедија.....	118
ЧЕТВРТО ПОГЛАВЈЕ: Судир на национализмите		119
IVa. Идеологиите впрегнати во создавањето судири		119
IV-1.	Националните предрасуди кон Германците во Хрватска (1866).....	119
IV-2.	Спомените на д-р Риза Нур за тоа зошто одбил да се венча со туѓинка (1910).....	120
IV-3.	Разлики околу грчката <i>Мегали идеја</i> – разговорот на професор Николаос Сариполос со кралот Џорџ I (1877).....	120
IV-4.	Историчарот Александру Д. Ксенопол го дефинира романскиот национален простор (1888).....	120
IV-5.	Национални поделби во Османлискиот парламент (1908-1914).....	121
IV-6.	Прогласите на антиколонијалната борба на кипарските Грци (1955).....	122
IVб. Конкретни конфликти		123
IV-7.	Стјепан Радиќ, сакаме своја хрватска татковина во југословенската заедница (1918).....	123
IV-8.	Изјава на Србите, Хрватите и Бошњаците од Босна (1943).....	124
IV-9.	Декларацијата на Првото заседание на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија (1944).....	124
сл. 29	Обраќањата на Кипар до Обединетите нации (1950-тите).....	125
IV-10.	Тешкотиите со кои се зачувала антиколонијалната борба на Кипар (1955-1959), според анализите на водачот на ЕОКА, Георгиос Гривас (Дигенис).....	126
IV-11.	Стојалиштето на левичарската партија на кипарските Грци (АКЕЛ), 1955.....	126
IV-12.	Кипарските Турци против ЕОКА (1960).....	127
IV-13.	Целите на „Хрватска пролет“ од почетокот на 70-тите години на XX век, според спомените на писателот Владо Готовац.....	128
IV-14.	Меморандумот на Српската Академија на науките и уметностите (САНУ) (1986).....	128
IV-15.	Став на еден Словенец за јазичното прашање во комунистичка Југославија (1987).....	131
IV-16.	Мајската декларација на Словенечкиот демократски сојуз (1989).....	132
IV-17.	Фудбалот и национализмот – хрватски навивач се сеќава на своето патување на натпреварот меѓу белградски Партизан и загребски Динамо (1989).....	132
IV-18.	Писателката Дубравка Угрешиќ ги осудува поделбите и војните во 1990-тите години на XX век.....	133

IV-19.	Односот меѓу хрватскиот и српскиот јазик – мислењето на хрватскиот лингвист Стјепан Бабиќ (2003)	133
IV-20.	Реакции на прикажувањето на српски филм во Хрватска со хрватски титл (1999).....	134
IV-21.	Поделениот идентитет на една млада жена во Хрватска	134
IVв. Надминување на национализмот?		135
IV-22.	Општиот рамковен договор за мир во Босна и Херцеговина (1995).....	135
IV-23.	Договорот меѓу Република Унгарија и Романија за меѓусебно разбирање, соработка и добрососедство (1996).....	138
IV-24.	Проценка врз основа на личните искуства во врска со односите меѓу Романците и Унгарците во подрачја со мешовито население (2001).....	138
IV-25.	Охридскиот рамковен договор со кој му се стави крај на вооружениот судир во Република Македонија (2001)	138
IV-26.	Спортот како начин да се надмине национализмот. Кипарски Грци навиваат за локален турски фудбалски тим (2003).....	139
сл. 30	Зелената линија што ја разделува Никозија (2003).....	139
IV-27.	Две мислења за отворањето на Зелената линија меѓу грчкиот дел и турскиот дел на Кипар (23 април 2003).....	139
	А. Проценката на Никос Анастасиу објавена на интернет	139
	Б. Турски учител од Фамагуста ја опишува посетата од едно кипарско грчко семејство (2003).....	139
Библиографија		141
Библиографија на картите.....		146

Нациите се еден од главните составни делови на современа Европа, но и на значаен дел од не-европскиот свет. Од XIX век, силата на националистичките идеологии го обликувала дејствувањето на големи групи луѓе, како и функционирањето на државите. Југоисточна Европа не е исклучок во овој поглед. Во текот на XIX век, во регионот се создале пет национални држави. Некои од нив се сосема нови држави и се основани на територии што претходно биле под директна османлиска власт: Србија (ослободителната борба ја започнала во 1804, државноста ја стекнувала постепено меѓу 1815 и 1830, а формално самостојна е од 1878), Грција (ослободителната борба ја започнала во 1821, независноста ја добила во 1830) и Бугарија (востанието против османлиската власт се кренало во 1876, со државност се добила во 1878, а со независност во 1908). Другите држави се создадени од христијанските вазалства на Османлиската Империја: Романија (создадена со обединување на Влашка и Молдавија во 1859, независна од 1877/1878) и Црна Гора (автономна територија со која владееле кнезови-владици од XVIII век, во 1852 прераснала во наследно кнежество, а со независност се добила во 1878). Уште две национални држави се создале во почетокот на XX век: Албанија во 1912/1913, и тоа по Балканските војни, и Турција во времето на пропаѓањето на Османлиската Империја на крајот од Првата светска војна (практично имала национална влада од 1919, а во 1923 официјално е прогласена за Република Турција). Кипар, кој дотогаш бил британска колонија, независна држава станува во 1960, а со распаѓот на Југославија во 1991 се создадоа неколку нови држави: Словенија, Хрватска, Македонија и Босна и Херцеговина, додека Србија и Црна Гора беа во федерација, која во 2002 се реорганизира. Во 2006 год. Србија и Црна Гора се раздружија и станаа две независни држави.

Се разбира, националните држави не биле – и не се – единствениот облик на државност во Југоисточна Европа. Постоеле и многунационални царства и други облици на многуетнички држави, додека разни нации опстојувале долго време без да имаат сопствени држави. Сепак, сложениот однос меѓу нациите и државите ја обликувал историјата на регионот, а националните држави станале едно од основните обележја на Југоисточна Европа. И покрај тоа што овие национални држави се релативно нови во споредба со некои други европски држави, како што се Франција, Шпанија или Британија (но, треба да се напомене дека Србија и Грција се појавуваат како национални држави пред Италија и Германија), загрозеноста на нивниот опстанок и националните судири што произлегоа од тоа се сметаат за пресудни во севкупната историска еволуција на Југоисточна Европа во изминатите два века.

За мнозинството луѓе кои живеат во Југоисточна Европа, етнички дефинираната национална држава станала „природен“ облик на државно устројство. Луѓето ги учеле да се поистоветуваат со „својата“ нација и да се борат за создавање/одбрана на својата национална држава. Бидејќи националните држави во Југоисточна Европа настанале неодамна, и историчарите и политичарите се обидуваат да го зајакнат нивниот легитимитет, поврзувајќи ги со антички и/или со средновековни држави, со што би се обезбедил аргумент на временско првенство (т.е. „ние сме хронолошки први...“) во идеолошкиот натпревар со реалните или со потенцијалните сопернички нации. Во такви околности, често се сметало дека целата историја на секој од народите во основа била борба за национални идеали, што телеолошки довела до создавање на националната држава: сите историски мигови, ликови и процеси се вреднувале според нивниот придонес кон остварувањето на националниот идеал. Така искривените големи наративи се користеле за изградба на национално

единство и за поткрепа на обидот за осовременување на општеството. Историјата на ваквите напори за осовременување е комбинација од значајни успеси и крајни неуспеси, а националните држави од Југоисточна Европа треба да преземат одговорност за сите ставки во овој историски биланс. Меѓутоа, очигледно е дека историските наративи понекогаш и се злоупотребувале за да се поведат луѓето против разни стварни и божемни внатрешни и/или надворешни непријатели. Како што покажа неодамнешното искуство во поранешна Југославија, таквата политичка злоупотреба на историјата послужи да се започнат војни и циклуси на омраза меѓу разни нации и етнички групи.

Во поново време истражувањата на национализмот напреднале значително. Историчарите и социолозите ги истражуваат и структурните состојки на националните држави и нивната историска еволуција. Се формулираа неколку теории за природата на нациите и на национализмот, од есенцијалистички етноцентризам до конструктивистички приоди, со кои се тврди дека нациите се само ментални конструкти, и тоа „изумени“ неодамна. Иако ова и натаму е предмет на жестоки расправи, во академските кругови постои сè поширок консензус дека „нациите“ и националните идентитети не се „вечни ентитети“ туку, историски еволуирани појави што настанале во конкретни историски контексти и кои, со текот на времето, подлежат на еволуции, прекини, епизоди на конструирање, деконструирање и реконструирање. Современите национализми, често користеле постари етнички сензибилитети и симболи, им додавале нови значења, ги комбинирале со нови елементи и целината ја ставале во нови ментални и идеолошки рамки. Во тој поглед, современите нации навистина се, како што го формулира тоа Бенедикт Андерсон, „замислени заедници“ (внимание, „замислени“ не значи „измислени“). Овој образец не е својствен само за Југоисточна Европа. Тој е вообичаена одлика на современиот свет.

Покрај ова начелно согласување за „создавањето“ на современите нации, историчарите спореле за општите обрасци и особените обележја што ги обликувале разните национални држави и собрале многу нови знаења за нив. Во конкретниот случај со Југоисточна Европа, националните држави настанале доста доцна во споредба со некои други делови од Европа. Морале да се водат долги и сложени ослободителни борби, било против многуетничките царства што опстојувале било против соперничките национални држави. Оттука, облици на национализам имало и пред создавањето на националните држави. Меѓутоа, овие постари зборови национални вредности не биле доволни за функционирање на новите држави, па затоа новите политички и културни елити се впрегнале да ги преобликуваат своите граѓани според националистички вредности. Ниту таквиот обид за градење нации под водство на државата не е обележје само на Југоисточна Европа. Напротив, таква политика веќе се преземала и порано и уште побезмилосно во делови од Западна Европа. Прославената книга на Еуген Вебер *Од селани до Французи...* покажува дека дури и во Франција најголемиот дел од селанството почнало да се дефинира себеси во национална смисла дури во текот на XIX век, под влијание од основното образование, задолжителната воена обврска и современите комуникации.

Односот меѓу нациите и верите се покажува дека е мошне сложен. За мноштво луѓе од Југоисточна Европа, верската припадност била и останала пресудна, како што е тоа со православието за Грците и за Србите, или со католицизмот за Хрватите; за други, како што се Албанците, верата била помалку важна, а нацијата без поголеми тешкотии опфаќала луѓе со разни вероисповеди. Оваа Читанка накратко се осврнува и врз други посебни проблеми, како што е односот меѓу нациите и јазичните идентитети.

Основна цел на Читанкава е да им се обезбедат, истовремено, и на наставниците и на учениците историски сведоштва што ќе им помогнат подобро да ја разберат сложеноста на односот меѓу нациите и државите во Југоисточна Европа. Со цел Читанкава да се задржи во разумен обем, а сепак да им послужи на наставниците, на учениците и на академските кругови како средство што ќе биде лесно за користење, моравме да избираме приоритети. Решивме да се сосредоточиме, главно,

на создавањето на националните држави, на прашањата за градењето нации, на националните идеологии и на некои од судирите што ги поттикнал национализмот. Изборот на содржината влијаеше и врз хронолошките граници во потрагата по меродавни извори. Иако замислата беше Читанкава да се сосредоточи, главно, на XIX век, сепак решивме да вклучиме и неколку историски извори за просветителството пред 1800 и за одзивите што ги имала Француската револуција во Југоисточна Европа, а кои послужиле во подемот на националните движења во Југоисточна Европа. Исто така, вклучивме и низа историски извори од XX век, со цел да ги документираме подемот на новите национални држави, новата еволуција во односите меѓу нациите и државите, уделот на национализмот во разгорувањето на неколку конфликти, како и неколку од елементите на настојувањата да се надмине национализмот. Но, се обидовме и да избегнеме совпаѓање со другите читанки од овој проект кои подробно и подлабоко се занимаваат со Балканските војни и со Втората светска војна. За периодот по Втората светска војна, се сосредоточивме, главно, на поранешна Југославија и на судирите што доведоа до појава на новите национални држави што произлегоа од неа во деведесеттите години од дваесеттиот век. Свесни сме дека некои аспекти на еволуцијата на национализмите од дваесеттиот век се недоволно застапени или сосема отсуствуваат. Најзначајните аспекти што отсуствуваат се зенитот на националистичките идеологии и дискриминацијата во периодот меѓу војните или специфичните видови југословенски, албански, романски и бугарски национал-комунизам. Но, сложеностите на овие теми ќе налагаа опфаќање и на низа други извори; со оглед на тоа што оваа Читанка и онака е преобемна во споредба со преостанатите три од Проектот, моравме да решиме да ги изоставиме овие теми и да ги оставиме за некој нареден потфат.

Се надеваме дека изнесувањето сведоштва од сите земји од Југоисточна Европа, исто така, ќе пополни и една празнина во меѓусебното познавање на луѓето во овој регион. Впрочем, повеќето народи од Југоисточна Европа учеле повеќе за сопствената нација и за „најголемите“ нации од светот (и тоа од западниот), додека нивните соседи се запоставувале или за нив се добивале само пристрасни информации. Преку материјалите опфатени во оваа Читанка, се стремиме да ги поттикнеме наставниците и учениците да ја споредат историјата на својата земја со историјата на другите земји од Југоисточна Европа, да ги откријат и заедничките обрасци и елементите што биле карактеристични само за некои земји, или за некои историски периоди и да ја разберат сложеноста на историските промени. Очигледно, не можевме да опфатиме материјали од сите земји за сите аспекти на односот меѓу нациите и државите во текот на изминатите две столетија. Моравме да избираме, а изборот што го направивме напати беше предодреден од постоењето на меродавни извори, некогаш од стремежот да се одржи извесна рамнотежа и да им се овозможи на сите нации и држави од Југоисточна Европа да бидат застапени во оваа Читанка. И покрај сите наши напори, мора да прифатиме дека некои од оние што ќе ја читаат Читанкава, можеби, сепак ќе речат дека ќе вклучеле и други текстови; ако се случи тоа, тоа ќе значи дека Читанката остварила една од своите цели, а тоа е да ги поттикне наставниците, учениците и професионалните историчари да упатат нов поглед кон сложеноста на историските односи меѓу нациите и државите во Југоисточна Европа.

Убедени сме дека еден поурамнотежен поглед на историјата на националните држави од Југоисточна Европа, заснован врз докази, ќе му помогне на младото поколение да биде потолерантно кон другите нации и/или етнички групи, и да биде поотворено кон современите еволуции. Ним и нам ни останува информирано и рационално да избираме меѓу различните алтернативи и да се приспособуваме кон предизвиците на новите историски процеси, кои веќе обликуваат нови односи меѓу поединците, заедниците, националните држави и наднационалните организации и институции.

Хронологија

1762	Пајсиј Хиландарски ја пишува својата Словенско-бугарска историја, преку која повикува на национална самосвест
1768-1774	Руско-османлиска војна; Грчко востание поттикнато од Русија (1770-1774)
1797	Нацрт-уставот на „Елинската Република“ од Ригас Велестинлис Франција ја окупира Венеција; поделба на венециските територии меѓу Франција и Хабсбурговците со спогодбата од Кампо Формио: Хабсбурговците ја окупираат Далмација, додека Франција ги добива островите во Јонското Море (француска управа до 1799).
1800-1807	„Јонската Република“, вазалска држава на Османлиската Империја; под британска окупација во 1807, а потоа британски протекторат до 1864.
1804-1813	Прво српско востание, предводено од Караѓорѓе; Османлиите го задушуваат.
1805-1813	Големи делови од Далмација, Хрватска и Словенија под управа на Наполеон (илирски провинции); по поразот на Наполеон, овие територии повторно стануваат австриски покраини.
1806-1812	Руско-османлиска војна; со Мировниот договор од Букурешт, Русија ја анектира источна Молдавија (Бесарабија).
1814	Во Одеса се создава тајното здружение „Филики етаирија“ (Пријателско здружение), чија цел е ослободување на Грција од Османлиите.
1815	Второ српско востание, под водство на Милош Обреновиќ; во декември 1925 Султанот го признава Милоша за врховен кнез на Србите во Белградскиот пашалак.
1821	Револуцијата во Влашка под водство на Тудор Владимиреску; Грчката револуција започнува со пробивот на мала армија во Молдавија под водство на Александар Ипсилантис, по кој следува востание кое се шири од Пелопонез во други области.
1822	Грчкото национално собрание во Епидеур ја прогласува Елинската Република и гласа за првиот грчки Устав.
1826	Султанот Махмуд II ги укинува јаничарите, со што го отвора патот за реформи во Османлиската Империја.
1827	Британија, Франција и Русија отворено ги поддржуваат Грците; здружена флота ја поразува османлиско-египетската флота кај Наварино.
1828-1829	Руско-османлиска војна; Русите ги окупираат Молдавија и Влашка
1829	Мировна спогодба во Адријанопол (Едрене); Србија се признава за вазалско кнежевство со Милош Обреновиќ за кнез; Влашка и Молдавија остануваат под османлиско суверенство, но се ставаат и под руска заштита.
1830	Лондонски протокол – Грција се прогласува за независна монархија, со заеднички гаранции на Британија, Франција и Русија.

1831-1832	Во Влашка и во Молдавија се донесуваат Органските прописи, под руски надзор; „конзервативно осовременување“, остануваат овластувањата на кнезовите и на болјарите.
1832	Со Лондонската конвенција се утврдуваат границите на грчката држава и се решава Ото, вториот син на Лудвиг I од Баварија, да стане крал на Грција со наследни права.
1834	Наместо Нафплион, Атина станува престолнина на Грција.
1835	Српскиот устав (со одобрение од Султанот во 1838); се ограничува моќта на кнезот во корист на избраниот сенат.
1837	Се основаат Универзитетот на Атина и Археолошкото здружение.
1839	Гилханскиот хатишериф, официјален почеток на танзиматот (реформите) во Османлиската Империја.
1841	Се основа Народната банка на Грција.
1843-1844	Грција станува уставна монархија со воведување, речиси, општо право на глас за мажите.
1830-1848	Период на интензивни националистички движења во Австриското Царство, со посебен акцент врз борбата националните јазици да добијат службен статус; во тие рамки, хрватската народна преродба (илирското движење) се бори за хрватскиот јазик (официјализиран во 1848) и за автономна Хрватска во Австриското Царство, додека во Трансилванија Романците се судруваат со Унгарците на национална основа.
1848-1849	Револуции низ Европа, вклучително и во Австриското Царство и во романските кнежевства; револуционерите имаат комбинирани политички, социјални и национални барања; националните поделби создаваат судири меѓу унгарските, хрватските и романските револуционери; со поддршка од Русија, Османлиите и Австријците жестоко ги задушуваат револуциите.
1850	Вселенската патријаршија во Цариград ѝ дава автокефалност на Грчката црква (прогласена веќе во 1833).
1852	Данило I Петровиќ (1851-1860) ја преобразува Црна Гора од епископија во световно кнежество и започнува програма за осовременување.
1853-1856	Кримската војна; Русија доживува пораз од здружените сили на Османлиската Империја, Велика Британија, Франција и Сардинија; со Мировниот договор од Париз, Молдавија, Влашка и Србија се ставаат под колективна заштита на велесилите.
1858	Париска конвенција; велесилите ги признаваат Молдавија и Влашка како посебни држави, но со заедничкиот назив „Обединети кнежевства“.
1859	Двојно избирање на Александру Јоан Куза за кнез на Молдавија и Влашка; постепено институционално обединување на двете кнежевства до 1862; создавање на современата романска држава.
1860	Основање на Универзитетот во Јаши (во 1864 се основа и Универзитетот во Букурешт).
1862	Ото I ја напушта Грција поради Револуцијата.

1863	Данскиот принц Георг од Холштајн-Сонденбург-Гликсбург во Грција го избираат за крал Георг I (1863-1913). Според новиот Устав (1864), народот станува поданство на Круната и на суверената држава, Велика Британија ѝ ги отстапува на Грција островите во Јонското Море. Масовно секуларизирање на црковниот имот во Романија; судир со Цариградската патријаршија.
1866	Александру Јоан Куза е принуден да абдицира; германскиот принц Карол од Хохенцолерн-Сигмаринген станува кнез на Романија (1866-1914, крал од 1881); со Уставот од 1866 се создава уставна монархија и се гарантираат граѓанските права и слободи, но се формира рестриктивен систем на гласање врз основа на пописот (односно имотот).
1867	Двојна спогодба: создавање на Австро-Унгарија; Словенија и Буковина остануваат во рамките на Австрија, додека Трансилванија и Хрватска се опфатени од Кралството Унгарија; со посебна спогодба (1868), Хрватска и натаму има одреден степен на автономија во рамките на Унгарија; меѓутоа, централизмот на Унгарија и нејзината асимилаторска политика предизвикуваат незадоволство кај Романците и кај Хрватите.
1866-1869, 1889	Критски востанија со кои се бара почитување на османлиските реформи, но со крајна цел обединување - со Грција.
1869	Во Романија се основа Бугарскиот револуционерен централен комитет, чиј водач е Љубен Каравелов.
1870	Со османлиски указ се создава Бугарската егзархија; Бугарите добиваат црковна организација одвоена од Цариградската патријаршија, иако, сè уште, немаат своја држава.
1872	Антинационалистичка одлука на високите православни патријаршии на Цариград, Александрија и Антиохија, со која определувањето на црковните надлежности според етничката припадност се осудува како расколничко.
1875	Востание против Османлиите во Босна и Херцеговина; почеток на Источната криза од 1875-1878.
1876	Акциското востание на Бугарите, Османлиите жестоко го задушваат; Србија и Црна Гора и објавуваат војна на Османлиската Империја, но се поразени; сè поголемиот меѓународен притисок и внатрешните превирања ја тераат османлиската власт да го објави првиот османлиски Устав, со кој им се даваат целосни и еднакви права на сите османлиски поданици, но со кој Империјата се прогласува за „неделива целина“.

1877	Во Цариград се основа Централниот комитет за одбрана на правата на Албанците. Русија ѝ објавува војна на Османлиската Империја и се пробива во Бугарија; Романија се прогласува за независна држава и им се придружува на Русите; по жестокиот отпор, османлиската војска претрпува пораз кај Плевен.
1878	Сан-стефанскиот мировен договор (3 март); по интервенцијата на Велика Британија и Австро-Унгарија, Конгресот во Берлин завршува со нов мировен договор на 1 јули): Романија, Србија и Црна Гора се признаваат за независни држави; Бугарија се дели на вазалско кнежество Бугарија и на автономна покраина Источна Румелија; Романија ја добива Добруџа во замена за јужна Бесарабија, која ѝ се препушта на Русија; и Србија и Црна Гора добиваат скромни територијални проширувања; Босна и Херцеговина се ставаат под австроунгарска управа; со посебна османлиско-британска конвенција, Кипар се става под британска власт, а останува под османлиско суверенство (4 јуни, 1878). Султанот Абдулхамид II (1876-1909) го суспендира Уставот од декември 1876, го распушта Собранието и владее автократски до 1908. Албанската Призренска лига ја формулира националната програма.
1879	Со Трновскиот устав во Бугарија се создава уставна монархија; прв кнез: Александар од Батенберг (1879-1886).
1880	Се основа Народната банка на Романија.
1881	Османлиската Империја на Грција ѝ ги отстапува Тесалија и регионот Арта во Епир, во согласност со Берлинскиот договор.
1885	Обединување на Источна Румелија со Кнежеството Бугарија; обидот на Србија да добие надомест пропаѓа во Српско-бугарската војна (1885-1886).
1886	Политичка криза во Бугарија; кнезот Александар од Батенберг абдицира, Русија ги раскинува дипломатските односи со Бугарија.
1887	Бугарите го избираат Фердинанд Сакс-Кобург-Гота за кнез (1887-1918).
1893	Се создава ВМРО (Внатрешна македонска револуционерна организација).
1896	Првите меѓународни олимписки игри во Атина.
1897	Грчко-турска војна; пораз на Грција.
1898	Крит станува вазалска, полуавтономна држава; именување на грчкиот кнез Георг I за гувернер.
1903	Пуч во Србија; убиени се кралот Александар I Обреновиќ и неговото семејство; Петар I Караѓорѓевиќ (1903-1921) станува крал, српската политика е сè понационалистички настроена. Илинденското востание во Македонија, Османлиите го задушуваат.
1907	Сериозна селска буна во Романија.

1908	Младотурската револуција во Османлиската Империја; се возобновува Уставот од 1876 и се организираат избори за Османлиското собрание; Бугарија прогласува независност; Австро-Унгарија ги анектира Босна и Херцеговина („Босанската криза“ со Србија и Русија).
1911-1912	Италијанско-османлиската војна; Италија ги освојува Додеканеските Острови (како и Либија).
1912	Албанското востание; вооружена буна што ја организираат Исмаил Кемал и Луиџи Гуракуки.
1912-1913	Балканските војни; Османлиската Империја губи најголем дел од своите балкански територии во корист на Бугарија, Србија, Грција и Црна Гора; Албанија се прогласува за независна држава (28 ноември, 1912); Македонија поделена меѓу Бугарија, Србија и Грција; Романија од Бугарија ја анектира Јужна Добруџа.
1914	Принцот Вилхелм од Вид го прифаќа кралскиот престол на Албанија што му го нудат велесилите.
1914-1918	Првата светска војна; убиството на надвојводата Франц Фердинанд од страна на српски националисти во Сараево станува изговор за војна; со исклучок на Албанија, која сепак завршила под окупација, сите држави од Југоисточна Европа учествувале во војната: Австро-Унгарија, Османлиската Империја (од 1914) и Бугарија (од 1915) биле на страната на Централните сили, а Србија, Црна Гора (од 1914), Романија (од 1916) и Грција (од 1917, и покрај противењето на кралот Константин) биле на страната на Антантата.
1917	Лондонскиот комитет се согласува српската влада, како и хрватската (главно, емигрантска) да ја потпишат Крфската декларација и да изградат заедничка југословенска држава
1917-1918	Во контекст на Руската револуција, Бесарабија се прогласува како демократска република, а потоа Собранието гласа за обединување со Романија (27 март, 1918).
1918	Распаѓање на Централните сили; капитулација на Бугарија и на Османлиската Империја; распаѓање на Австро-Унгарија; во јужните делови на поранешна Австро-Унгарија се прогласува Држава на Словенците, Хрватите и Србите; Војводина и Сирмиум се приклучуваат кон Србија; Словенците, Хрватите и Србите го создаваат Кралството на Србите, Хрватите и Словенците (по 1929 преименувано во Југославија); Романците од Буковина и Трансилванија се приклучуваат кон Романија.
1919-1920	Мировната конференција во Париз; со договорите од Сен-Жермен-ан-Ле (со Австрија), Неј (со Бугарија) и Тријанон (со Унгарија) се утврдуваат нови граници во Југоисточна Европа; Банат се дели меѓу Романија и Кралството на Србите, Хрватите и Словенците; Бугарија ѝ ја отстапува западна Тракија на Грција; Грција, Романија и Југославија, а потоа и Бугарија и Турција мора да потпишат посебни договори за заштита на правата на националните малцинства во рамките на своите граници.

1919	Грчка инвазија на западна Мала Азија (Смирна), со дозвола од Франција, Британија и САД како противтежа на италијанското ширење во регионот; обиди на Курдите и Ерменците да создадат свои национални држави; почеток на турскиот национален отпор во Мала Азија; водач: Мустафа Кемал-паша (подоцна наречен Ататурк).
1920	Мировниот договор од Севр; султанот Мехмед VI го признава практичното распаѓање на Османлиската Империја (губење на арапските земји, на Ерменија и на Тракија; референдумот во Смирна по петгодишна грчка управа, можноста за независност на Курдистан; сферите на влијание на Велика Британија, Франција и Италија во Мала Азија); турските националисти одбиваат да го прифатат Договорот и ги поразуваат Ерменците и Курдите.
1922	Турска победа над грчката војска; турската војска ги зазема Смирна/Измир, Цариград/Истанбул и источна Тракија.
1923	Мировниот договор од Лозана; задолжителна размена на население меѓу Грција и Турција. Пропаѓање на Османлиската Империја и официјално прогласување на Република Турција.
1924	Укинување на монархијата и основање на Првата грчка република.
1928	Убиен е хрватскиот политички водач Стјепан Радиќ за време на седницата на Југословенското собрание во Белград од страна на српски националистички пратеник од Црна Гора.
1939	Италија ја окупира Албанија.
1939-1945	Втората светска војна; во 1940 Романија ги губи Бесарабија и северна Буковина во корист на Советскиот Сојуз, северна Добруџа во корист на Бугарија, а северна Трансилванија во корист на Унгарија (последнава ја добила назад во 1944); во 1941 силите на Оската ги окупираат Југославија и Грција; се создава Независна Држава Хрватска како марионетска фашистичка држава на териториите на Хрватска, Босна и Херцеговина (до 1945); партизански движења во Југославија, Грција и Албанија; Бугарија и Романија им се приклучуваат на силите на Оската, против сојузничките нации, а во 1944 ги окупира советската војска; на крајот од Војната, Албанија, Бугарија, Романија и Југославија стануваат земји со комунистичка власт, но не и Грција и Турција.
1943-1946	Југославија се преустројува како федерација составена од шест републики (Босна и Херцеговина, Македонија, Словенија, Србија, Хрватска, Црна Гора) и две автономни покраини (Косово и Војводина, обете во состав на Србија); според Уставот од 1946, федералното раководство е мошне силно, а дополнително се зајакнува со пресудната улога на централизираната Комунистичка партија на Југославија (од 1952, Сојуз на комунистите на Југославија).
1946-1949	Граѓанската војна во Грција.

1950	Неформален референдум на кипарските Грци со кој се бара обединување со Грција; Британците го отфрлаат.
1955	Почеток на вооружената антибританска борба на Кипар.
1958	Сериозни меѓуетнички насилства на Кипар.
1959	Спогодби меѓу Британија, Грција и Турција околу создавањето на независна држава Кипар, во која заеднички ќе живеат кипарските Грци и Турци.
1960	Создавање на независна Република Кипар.
1963	Нов федеративен Устав на Југославија; се зголемуваат надлежностите на републиките, а се разграничуваат партиските и државните функции; релативната либерализација и зајакнувањето на републичките функционери овозможуваат подем на национализмот, особено на Косово и во Хрватска („Хрватска пролет“, задушена 1972 од страна на Тито.) Меѓуетничкото насилство на Кипар доведува до повлекување на кипарските Турци од Владата
1967	Полковничка диктатура во Грција
1974	Нов федеративен Устав на Југославија; се зголемува самостојноста на југословенските републики. Грчки воен пуч на Кипар, насочен кон обединувањето со Грција; турската армија го окупира северниот дел на Кипар. Во Грција се враќа демократијата.
1980	Умира Тито; се влошува економијата; и покрај ротацискиот систем, постепено се намалува легитимитетот на сојузните институции во Југославија.
1981	Грција станува членка на Европската заедница.
1983	Прогласување на „Турската Република Северен Кипар“; признавање единствено од страна на Турција, се осудува со Резолуција на Советот за безбедност на ООН.
1987	Слободан Милошевиќ доаѓа на власт во Србија.
1989	Пад на комунизмот во Источна Европа; мирна смена на Тодор Живков во Бугарија, насилна револуција во Романија; се создаваат демократски повеќепартиски политички системи и се преминува кон пазарно стопанство.
1991-1992	Распаѓање на Југославија; се создаваат независни национални држави: Словенија, Хрватска (во 1991), Босна и Херцеговина, Македонија, Сојузна Република Југославија (Србија и Црна Гора) во 1992.
1991	Премин кон повеќепартиски политички систем во Албанија Распаѓање на Советскиот Сојуз; Бесарабија станува независна држава (Република Молдавија).

1991-1995	Војна меѓу Србите и Хрватите во Хрватска, со голема вклученост на Југословенската армија.
1991	Преустројување на Европската заедница во Европска Унија (со договорот од Маастрихт).
1992-1995	Војна во Босна и Херцеговина, со голема вклученост на Југословенската армија, а потоа и на Србија.
1994-1999	Одлуки на Европската Унија да се започнат преговори за пристапување на посткомунистичките земји од Југоисточна Европа.
1995	Договори во Дејтон и во Париз за Босна и Херцеговина.
1996	Договор меѓу Романија и Унгарија за унапредување на меѓудржавните и меѓуетничките односи.
1998	Војна на Косово меѓу (албанската) Ослободителна војска на Косово и Југословенската армија.
1999	НАТО во војна против Југославија; претседателот Слободан Милошевиќ е принуден да го предаде Косово, кое се става под управа на Обединетите нации.
2000	Успешна револуција во Југославија против режимот на Слободан Милошевиќ; почеток на преминот кон демократски политички систем.
2000-2001	Вооружен судир помеѓу безбедносните сили на Република Македонија и ОНА (Ослободителна народна армија). Со меѓународно посредништво, се склучува договор со кој завршуваат борбените дејства и се менува Уставот, со што Албанците и другите малцинства во Република Македонија добиваат поголеми права.
2002	Привремена спогодба меѓу Србија и Црна Гора, со која се утврдува привремено продолжување на Федерацијата, со можност за раздружување по три години.
2003	Првата слободна комуникација меѓу кипарските Грци и кипарските Турци на Кипар од 1974 како резултат од отворањето на Зелената линија за разграничување.
2004	Референдум на Кипар за Анановиот план за обединување; го прифаќаат кипарските Турци, но кипарските Грци го отфрлаат. Словенија и Кипар (практично само делот што е под контрола на кипарските Грци) стануваат членки на Европската Унија; предвидено е Бугарија и Романија да им се придружат во 2007 година; Хрватска ги започнува преговорите за пристапување кон ЕУ.
2005	Хрватска и Турција започнуваат преговори за пристапување кон ЕУ
2006	Црна Гора се осамостојува, откако се раздружува со Србија. Република Македонија станува земја - кандидат за членство во ЕУ
2007	Бугарија и Романија се приклучуваат кон ЕУ.

Карта 1: Појавата на модерните Балкански држави 1804-1862

